

Kontrollkäik Vastseliina Internaatkooli

Asi nr 7-2/060426

(1) Õiguskantsler viis 04.05.2006 omal algatusel ÕKS § 19 lõike 1, §-de 27 ja 33 alusel läbi kontrollkäigu Vastseliina Internaatkooli.

Vastseliina Internaatkool on Võru Maavalitsuse hallatav riigi põhikool käitumis- ja psüühikahäiretega õpilastele põhihariduse omandamiseks. Kooli eesmärgiks on võimaldada 3.-9. klassi õpilastel täita koolikohustust ja samal ajal täita ka raviettekirjutusi ning korrigeerida õpilaste psüühika kõrvalekaldeid.

(2) Õiguskantsler kontrollis, kas Vastseliina Internaatkoolis on tagatud erivajadustega laste õigus saada oma võimetele vastavat haridust ja kas psüühikahäiretega lastele on Vastseliina Internaatkoolis psühhiaatriline abi kättesaadav.

(3.1) Õiguskantsler kontrollis, kas Vastseliina Internaatkoolis on hariduslike erivajadustega õpilastele võimetekohaseks õppimiseks ja arenemiseks koostatud individuaalsed õppekavad.

Haridus- ja teadusministri 08.12.2004 määrusega nr 61 on kinnitatud „Individaalse õppekava järgi õppimise kord“. Individaalne õppekava on hariduslike erivajadustega õpilase jaoks koostatud õppekava, mis loob õpilasele tingimused võimetekohaseks õppimiseks ja arenemiseks. Arvestades Vastseliina Internaatkooli spetsiifikat, on individaalse õppekava koostamine vajalik enamikule õpilastest.

Kontrollimisel selgus, et käesoleval õppeaastal õpib Vastseliina Internaatkoolis individaalse õppekava alusel ainult üks õpilane. Individaalseid õppekavu ei ole teistele õpilastele koostatud, hoolimata sellest, et kooli juhtkonna hinnangul oleks see paljude õpilaste puhul vajalik. Seega ei ole Vastseliina Internaatkoolis õppivatel õpilastel hetkel realselt võimalik õppida võimetekohase õppekava järgi.

Riigi ülesanne on tagada, et igapähe (ka erivajadustega isikul) oleks võimalus haridust omandada. Juhul, kui õpilane ei ole võimeline õppima riikliku õppekava järgi, aga sellest hoolimata kooli poolt individaalse õppekava koostamist ei algatata ja individaalse õppekava järgi õppimist realselt ei tagata, ei ole õpilasele loodud tingimusi võimetekohaseks õppimiseks ja arenemiseks.

Individaalse õppekava koostamata jätmisega, hoolimata sellest, et õpilane oma erivajadustest tulenevalt seda arenemiseks vajab, riivatakse PS § 37 lõikes 1 sätestatud igapähe õigust haridusele.

(3.2) Õiguskantsler kontrollis, kas Vastseliina Internaatkooli õpetajad vastavad haridus- ja teadusministri määrusega kehtestatud nõuetele.

Erivajadustega õpilased vajavad tavaõpilastega võrreldes teistsugust lähenemist, mistõttu on sellistele õpilastele pädevad haridust andma ainult vastava ettevalmistusega spetsialistid. Eesti Vabariigi lastekaitse seaduse §-s 42 ongi sätestatud nõue, et erivajadustega laste õpetajad ja kasvatajad peavad vastama seadusega või seaduse alusel kehtestatud nõuetele ning olema selleks tööks sobivad.

PGS § 12¹ lg 4 kohaselt kehtestab pedagoogide kvalifikatsiooninõuded haridusminister määrusega. Haridus- ja teadusminister kehtestas pedagoogide kvalifikatsiooninõuded oma 26.08.2002 määrusega nr 65.

Nimetatud määruse §-i 23 kohaselt on keha-, kõne-, meele- ja vaimupuuetega ning psüühikahäiretega õpilaste kooli või klassi õpetaja kvalifikatsiooninõueteks eripedagoogika alane kõrgharidus või muu pedagoogiline kõrg- või keskeriharidus ja läbitud 320-tunnine eripedagoogika kursus.

Kontrollimisel selgus, et Vastseliina Internaatkoolis töötab hetkel kaks pedagoogi, kelle kvalifikatsioon ei vasta haridus- ja teadusministri 26.08.2002 määruses nr 65 kehtestatud nõuetele (ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja ning kasvataja). Vastava kvalifikatsioonita pedagoogid ei pruugi olla piisavalt efektiivsed hariduslike erivajadustega õpilaste õpetamisel.

Haridus- ja teadusministri määrusega kehtestatud nõuetele vastavate pedagoogide puudumise tõttu võib olla riivatud laste PS § 37 lõikes 1 sätestatud põhiõigus haridusele.

(3.3) Õiguskantsler kontrollis, kas Vastseliina Internaatkoolis korraldatakse õpilastega arenguevestlusi.

Kooli kohustus korraldada arenguevestlusi tuleneb PGS § 35¹ lõikest 1, mille kohaselt viiakse vähemalt üks kord õppeaasta jooksul õpilasega koolis läbi arenguevestlus, mille üldeesmärk on õpilase arengu toetamine. Seega on arenguevestluse läbiviimine vähemalt üks kord õppeaasta jooksul seadusest tulenev kohustus.

Õpilasega läbiviidavast arenguevestlusest võtab PGS § 35¹ lg 2 kohaselt osa lapsevanem (eestkostja, hooldaja) ja õpilase klassijuhataja, kaasatakse ka teisi õpetajaid ja koolitöötajaid ning vajadusel õpilase elukohajärgse valla- või linnavalitsuse sotsiaalabi ja -teenuseid korraldava struktuuriüksuse esindajaid või ametiisikuid. Seega on arenguevestlus koht, kus lapsega koolis tegelevad pedagoogid kohtuvad lapse eestkostjaga.

Kontrollimisel selgus, et Vastseliina Internaatkool ei ole täitnud PGS § 35¹ lõikest 1 tulenevat kohustust korraldada arenguevestlusi vähemalt üks kord õppeaasta jooksul. Seetõttu võib olla riivatud laste PS § 37 lõikes 1 sätestatud põhiõigus haridusele.

(3.4) Õiguskantsler kontrollis, kas Vastseliina Internaatkooli kodukord vastab seaduses sätestatud nõuetele.

PGS § 32 lg 3 kohaselt rakendab kool abinõud vaimse ja füüsilise vägivalla ennetamiseks, tehes koostööd lastevanemate (eestkostjate, hooldajate), kooli pidaja ning vajadusel politsei ning teiste ametiasutuste ja ekspertidega. Õpilaste ning kooli töötajate vaimset või füüsilist turvalisust ohustavatest juhtumitest teavitamise ning nende juhtumite lahendamise kord määratakse kindlaks kooli kodukorras.

Kontrollimisel selgus, et Vastseliina Internaatkooli õpilaste kodukorras ei ole sätestatud vaimset või füüsilist turvalisust ohustavatest juhtumitest teavitamise ning nende juhtumite lahendamise korda. Seega ei ole PGS § 32 lõikest 3 tulenev nõue täidetud. PGS § 53³ lg 3 kohaselt oleks Vastseliina Internaatkooli kodukord tulnud PGS § 32 lõikega 3 vastavusse viia hiljemalt 2004.aasta 1. septembriks.

(3.5) Õiguskantsler kontrollis, kas Vastseliina Internaatkoolis järgitakse õpilaste tööle rakendamisel sotsiaalministri 29.08.2003 määrusega nr 109 kehtestatud „Tervisekaitseõudeid koolidele“.

Nimetatud määruse § 10 lg 4 kohaselt ei tohi õpilasi rakendada tualettruumide puhastamisel ning põrandate, valgustite ja akende pesemisel.

Sama määruse § 3 lg 1 kohaselt käsitletakse kooli ruumidena õpperuume, õpperuumi abiruume, aulat, söögisaali, tervishoiuteenuse osutamise ruume, taastusruume ja koridore, võimlemissaali abiruume, riidehoiuruume, tualett- ja duširuume, abipersonali ruume ning õpilaskodu ruume.

Kontrollimisel selgus, et Vastseliina Internaatkooli õpilaste kodukorra kohaselt peseb toa korrapidaja õpilaskodu toa põranda. Seega rakendatakse Vastseliina Internaatkoolis õpilasi õpilaskodu tubade põrandate pesemisel.

Sotsiaalministri 29.08.2003 määruse nr 109 § 10 lõikes 4 ei ole õpilaskodu ruumide osas erandit ette nähtud, seega on õpilaste rakendamine õpilaskodu põrandate pesemisel sotsiaalministri määrusega vastuolus.

(3.6) Õiguskantsler kontrollis, kas Vastseliina Internaatkoolis on õpilastele loodud tingimused ka laste füüsilise arengu soodustamiseks.

Kehaline aktiivsus on vajalik selleks, et tagada laste füüsiline areng. Kool peab kaasa aitama mitte üksnes laste vaimsele arengule, vaid ka füüsilisele arengule. Laste füüsilise arengu tagamiseks on põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas kohustuslike õppeainetena loetletud nii tööõpetus kui ka kehalise kasvatus. On iseenesestmõistetav et nii tööõpetuse kui ka kehalise kasvatus tunnid peavad toimuma tervisekaitseõuetele vastavates ruumides. Tervisekaitseõuded koolidele on kehtestatud sotsiaalministri 29.08.2003. a määrusega nr 109.

Kontrollimisel selgus, et poiste tööõpetuse ruumid ja kooli spordisaal ei vasta tervisekaitseõuetele. Spordisaal on talveperioodil praktiliselt kasutuskõlbmatu. Sellest johtuvalt on õpilaste sportimisvõimalused Vastseliina Internaatkoolis väga napid.

Kui kehalise kasvatus tunde ei ole mingi perioodi vältel õppeaasta jooksul võimalik läbi viia, siis ei ole lastele loodud piisavaid tingimusi võimetekohaseks õppimiseks ja arenemiseks. Seeläbi rikutakse Vastseliina Internaatkoolis õppivate laste põhiõigust haridusele.

(3.7) Õiguskantsler kontrollis, kas Vastseliina Internaatkooli veebileht vastab seaduses sätestatud nõuetele.

Kontrollimisel selgus, et Vastseliina Internaatkooli veebileht ei olnud kooskõlas avaliku teabe seaduses sätestatud nõuetega. Kooli veebilehe vahendusel ei olnud kättesaadavad kooli tegevuse alusdokumendid ehk põhimäärus ja kodukord.

(3.8) Õiguskantsler kontrollis, kas psüühikahäiretega lastele on Vastseliina Internaatkoolis psühhiaatriline abi kättesaadav.

Vastseliina Internaatkoolis õpivad lapsed, kellel on psühhiaatri poolt diagnoositud psüühikahäire. Seega on tegemist haigete lastega, kes lisaks tavalisest erinevale õppekavale ja õpikeskkonnale vajavad ka ravi.

Kontrollimisel selgus, et psüühika- ja käitumishäiretega laste koolis ei ole psühhiaatrit ning et õpilased käivad nende psühhiaatrite vastuvõtul, kes nad erivajadustega laste kooli suunasid (enamasti Tallinnas või Tartus).

Olukorras, kus lapsed õpivad ja elavad kodust kaugel Vastseliina Internaatkoolis, ei jõua nad üldjuhul tiheimini psühhiaatri juurde kui mõni kord aastas. (Enamik õpilastest Vastseliina Internaatkoolis elab väljaspool Võru maakonda). Haiged lapsed vajaksid aga regulaarseid visiite ja pidevat jälgimist psühhiaatri poolt.

Psühhiaatri puudumise tõttu ei pruugi psühhiaatriline abi lastele Vastseliina Internaatkoolis piisavalt kättesaadav olla.

(3.9) Õiguskantsler kontrollis, kas koolitervishoiu korraldamist erivajadustega laste koolides on õiguslikult piisavalt reguleeritud.

Kontrollimisel selgus, et koolitervishoiu korraldamine erivajadustega laste koolides, aga ka sanatoorsetes koolides, on õiguslikult reguleerimata. Koolitervishoid tavakoolides on korraldatud sotsiaalministri 24.08.1995 määrusega nr 51 „Koolitervishoiu korraldamine” kinnitatud koolitervishoiu korraldamise juhendi alusel. Kuid nimetatud juhendi punkti 2.1 kohaselt on juhend kohustuslik põhikoolide ja gümnaasiumide koolitervishoiu korraldamiseks (v.a. hälvikute erikoolid ja sanatoorsed koolid). Seega puudub käesoleval hetkel koolitervishoiu korraldamise juhend erivajadustega laste koolides ja sanatoorsetes koolides.

Erivajadustega laste koolis ja sanatoorses koolis õppivad õpilased vajavad oma erivajaduse tõttu lisaks neile tervishoiuteenustele, mida osutatakse tavakoolis ka muid tervishoiuteenuseid. Järelikult on erivajadustega laste koolide ja sanatoorsete koolide jaoks tavakoolidest erineva koolitervishoiu korraldamise juhendi koostamine põhjendatud. Vastava juhendi puudumisel ei ole teada, milliseid tervishoiuteenuseid on erivajadustega lastel võimalik koolis saada ning kes vastutab nende teenuste kättesaadavuse eest. Ühtsete nõuete puudumise tõttu on arstiabi kättesaadavus erinevates koolides väga erinev ja õpilased võivad jääda ilma vajalikust ravist

Vastava regulatsiooni puudumise tõttu ei ole käesoleval hetkel selge ka see, millist eriabi (logopeedilist, psühholoogilist, eripedagoogilist, sotsiaalpedagoogilist jne.) on erivajadustega õpilastel õigus koolis saada. Kooli pidajatele kehtestatud ühtsete nõuete puudumise tõttu on erivajadustega õpilaste tingimused arenemiseks ja võimetekohaseks õppimiseks kooliti väga erinevad.

(4) Kokkuvõtteks tuleb öelda, et suurimaks probleemiks erivajadustega laste koolide puhul on see, et riik ei ole siiani kehtestatud ühtset korda, kust nähtuks, millist eriabi (logopeedilist, psühholoogilist, eripedagoogilist, sotsiaalpedagoogilist jne.) ja milliseid tervishoiuteenuseid on erivajadustega õpilastel õigus koolis õppimise ajal saada ning kes nende teenuste kättesaadavuse eest vastutab.

Õiguskantsler pöördus kontrollkäigu tulemusena märgukirjadega sotsiaalministri, haridus- ja teadusministri, Võru maavanema ning Vastseliina Internaatkooli juhtkonna poole, milles juhtis tähelepanu kontrollimisel tuvastatud puudustele.

Vastseliina Internaatkooli direktoril palus õiguskantsler astuda vajalikke samme selleks, et jõuda olukorrani, kus erivajadustega laste koolis töötavad üksnes vastavat kvalifikatsiooni omavad pedagoogid. Samuti palus õiguskantsler kooli direktoril täita PGS § 35¹ lg 1 tulenevat kohustust ja korraldada Vastseliina Internaatkoolis arenguestlusi vähemalt üks kord õppeaasta jooksul.

Õiguskantsler palus kooli direktoril täita PGS § 32 lõikest 3 tulenevat kohustust ja määrata kooli kodukorras kindlaks õpilaste ning kooli töötajate vaimset või füüsilist turvalisust ohustavatest juhtumitest teavitamise ning nende juhtumite lahendamise korra. Samuti palus õiguskantsler Vastseliina Internaatkooli direktoril loobuda laste rakendamisest töödel, millel laste rakendamine on sotsiaalministri määruse alusel keelatud. Ühtlasi palus õiguskantsler kooli direktoril koostöös Võru maavalitsusega viia Vastseliina Internaatkooli veebileht võimalikult kiiresti vastavusse kõikide õigusaktidest tulenevate nõuetega.

Haridus- ja teadusministril soovitas õiguskantsler luua vajalikud eeldused selleks, et individuaalseid õppekavu oleks realselt võimalik koostada nendele lastele, kes vastavat õppekava vajavad. Individuaalsete õppekavade praktikas rakendamiseks tuleks erivajadustega laste koolidesse luua juurde abiõpetajate kohti ning eraldada täiendavaid rahalisi vahendeid abiõpetajate kohtade täitmiseks.

Õiguskantsler palus haridus- ja teadusministril koostöös Võru maavanemaga leida võimalikult kiiresti lahendus probleemile, et Vastseliina Internaatkoolis ei ole poiste tööõpetuse ja kehalise kasvatuse tunde võimalik läbi viia. Riik on kohustatud leidma vajalikud vahendid selleks, et viia Vastseliina Internaatkooli poiste tööõpetuse ruumid ning spordisaal vastavusse tervisekaitsenõuetega või võimaldada koolile poiste tööõpetuse ja kehalise kasvatuse tundide läbiviimist mõnes muus selleks sobivas kohas.

Sotsiaalministril palus õiguskantsler koostöös haridus- ja teadusministriga analüüsida erivajadusega laste koolide psühhiaatrilise abi korraldamisega seonduvat ning kaaluda kohustusliku psühhiaatri koha loomise vajalikkust psühhiliste erivajadustega laste koolides. Samuti palus õiguskantsler sotsiaalministri töötada välja koolitervishoiu korraldamise juhend erivajadustega laste koolidele ja sanatoorsetele koolidele.

Vastseliina Internaatkooli direktor teavitas õiguskantslerit, et alates 01.09.2006 ei rakendata õpilasi enam õpilaskodu põrandate pesemisel ning koristajaga on sõlmitud tööleping. Õppenõukogu koosolekul valmistatakse ette kooli kodukorra muutmist vastavalt õiguskantsleri soovitudele. 31.08.2006 kooskõlastas kooli õppenõukogu arenguestluste läbiviimise korra nina alates 2006/2007 õppeaastast korraldatakse arenguestlusi vähemalt üks kord õppeaasta jooksul. Kooli internetilehekülj viidi kooskõlla avaliku teabe seaduse nõuetega.

Sotsiaalminister teatas märgukirjale vastates, et Sotsiaalministeeriumis on vastava ala õigusaktide täiendamiseks kokku kutsutud töörühm ning lõppfaasis soovitakse koostatud ettepanekud seadusandluse muutmiseks läbi arutada vastavate huvigruppidega. Sotsiaalminister märkis, et haridussüsteemis tuleks üle vaadata erikoolide personali soovitud ja sellest tulenevad rahastamise põhimõtted. Erikoolide spetsialistide hulka

peaksid sotsiaalministri arvates kuuluma kindlasti sotsiaalpedagoogid või sotsiaaltöötajad. Igal erikoolil peaks kindlasti olema tagatud piisav arv abiõpetajaid või kasvatajaid.

Samuti teatas sotsiaalminister, et kavandatakse muudatusi tervishoiuteenuste korraldamise seaduses, põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses, kutseõppeasutuse seaduses, erakooli seaduses ja vastavates sotsiaalministri määrustes.

Haridus- ja teadusminister selgitas õiguskantsleri märgukirjale vastates, et Koolivõrgu Büroo on kavandanud Vastseliina Internaatkooli võimla ja tööõpetuse maja ehituse 2007 – 2008 aastani hariduslike erivajadustega õpilaste koolide toetamise projekti kaudu. Kuni uue maja valmimiseni püütakse laste õpetamiseks leida alternatiivseid võimalusi. Samuti on haridus- ja teadusminister teinud Haigekassale ettepaneku meditsiiniteenuste tagamiseks riigikoolides.

Haridus- ja teadusministeeriumi ning sotsiaalministeeriumi koostööna valmistatakse ette „Tervishoiu-, hariduse ja sotsiaalsüsteemi integratsiooni mudelit erivajaduste laste toetamiseks”.